

Ispovijed

Tucak, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Arts Academy / Sveučilište u Splitu, Umjetnička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:175:636787>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Arts Academy](#)

Umjetnička akademija u Splitu

ODJEL ZA LIKOVNU UMJETNOST

Jelena Tucak

ISPOVIJED

ZAVRŠNI RAD

Split, 2022.

Umjetnička akademija u Splitu

ODJEL ZA LIKOVNU UMJETNOST

Jelena Tucak

ISPOVIJED

ZAVRŠNI RAD

NAZIV ODSJEKA: Slikarski odsjek

Predmet: Slikarstvo

Mentor: doc. art. Vedran Perkov. ak. slik.

Teorijski mentor: dr. sc. Blaženka Perica, doc.

SPLIT, rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Kojom ja, **Jelena Tucak**, kao pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne prvostupnice Slikarstva, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis: _____

SAŽETAK

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Splitu

Završni rad

Umjetnička akademija u Splitu

Slikarski odsjek

ISPOVIJED

Jelena Tucak

Hrvojeva 8, 21 000 Split

U radu "Ispovijed" autorica se bavi poimanjem greške nastale kroz subjektivni doživljaj određenih situacija koje se mogu smatrati greškama i/ili grijehom odnosno moralno upitnima. Inspirirana biblijskom pričom o Isusu i preljubnici, točnije činom kamenovanja, prikupila je količinu kamenova te na svaki, pojedinačno, ispisala po jednu činjenicu zbog koje se osjeća krivom. . Kako bi se odmakla od crkvenog (katoličkog) poimanja greške, autorica se referirala na vlastitu percepciju pogrešnoga koja se bazira na vanjskim utjecajima (društvo, mediji, institucije, odgoj i sl.). Prisjećajući se proteklih dvadeset mjeseci, autorica završnog rada zabilježila je rečenice kojima opisuje postupke koji joj izazivaju osjećaj krivnje, a to su sljedeći iskazi:

Propustila sam poslovni uspjeh; širila sam povjerljive informacije; osuđivala sam druge zbog greški koje sam i sama činila; imala sam predrasude; opterećivala sam se tuđim mišljenjem; pušila sam previše trave; nisam vjerovala u svoje sposobnosti; ne raspolazem dobro novcem; nemam hrabrosti reći što mi smeta; previše maštam; nisam pred drugima onakva kakva sam sama sa sobom; ne vodim dovoljnu brigu o zdravlju; prekasno shvaćam; nisam sposobna za većinu poslova; rijetko znam što želim; lagala sam.

Osim što rad potiče na razmišljanje o čimbenicima pogrešnoga i potrebi za kažnjavanjem ili ispravljanjem istoga, rad se manifestira i kao javna ispovijed, što dovodi u pitanje - barem metaforički - katoličku dogmu o ispovjednoj tajni. Pošto je biblijska priča poslužila samo kao nadahnuće, rad potiče promatrača da se odmakne od dogmi i u slučaju ispovjedne tajne, te samim tim preispita smisao skrivanja vlastitih greški.

Ključne riječi: greška, grijeh, kamenovanje, ispovijed, krivnja

CONFESSION

In the work "Confession", the author deals with the concept of mistakes created through the subjective experience of certain situations that can be considered mistakes and/or sins, or morally questionable. Inspired by the biblical story about Jesus and the adulteress, more precisely the act of stoning, she collected a quantity of stones and on each one, individually, wrote a fact that made her feel guilty. In order to move away from the (Catholic) Church's understanding of error, the author referred to her own perception of error, which is based on external influences (society, media, institutions, upbringing, etc.). Recalling the past twenty months, the author recorded the sentences describing behaviours that cause her a sense of guilt, for instance:

I missed out on business success; I disseminated confidential information; I judged others for the mistakes I made myself; I was prejudiced; I burdened myself with other people's opinions; I smoked too much marijuana; I didn't believe in my abilities; I don't manage money well; I don't have the courage to say what bothers me; I fantasize too much; I am not the same in front of others as I am with myself; I do not take sufficient care of my health; I realize things too late; I am not fit for most jobs; I rarely know what I want; I lied.

In addition to the work encouraging thinking about wrongdoing and the need to punish or correct the very same, the work also manifests itself as a public confession, which calls into question - at least metaphorically - the Catholic dogma about the Seal of Confession (confessional secrecy). As the biblical story served only as an inspiration for the work, it encourages the observer to move away from dogmas even in the case of the confessional secret, and to reconsider the meaning of hiding one's own mistakes.

Key words: mistake, sin, stoning, confession, guilt

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ispovijed	2
2.1. Cilj i koncept rada.....	2
2.2. Proces rada	3
3. Tema grijeha i greške u umjetnosti.....	7
3.1. Grijeh u umjetnosti	7
3.2. Greška u umjetnosti	13
3.3. Hybris	14
4. Zaključak	15
5. Izvori.....	16
5.1. Popis slikovnih materijala.....	16

1. Uvod

Proces razmišljanja o ovom završnom radu započeo je u siječnju 2021. godine, kada je autorica, u nemogućnosti ispunjavanja svakodnevnih obaveza prouzrokovanim manjkom samopoštovanja, spontano odlučila zanemarivati iste. Naime, u situacijama poput sklapanja novih poznanstava ili druženja s prijateljima, njezini poljuljani prioriteti manifestirali su se u obliku reakcija štetnih za nju i okolinu. Pošto joj tada, zbog već spomenutog nedostatka samopoštovanja, nije bilo svojstveno da objektivno analizira vlastite postupke, autoričin osjećaj krivnje je rastao dok je osjećaj ponosa bivao sve više potisnut. Ponašanja suprotna njezinim uvjerenjima o ispravnom su se gomilala, poput hrpe kamenova od kojih se instalacija naslovljenog završnog rada konkretno i sastoji. Kako je vrijeme prolazilo, događale su se i situacije u kojima autorici više nije ni bilo jasno je li neka tuđa negativna reakcija izazvana njenom krivnjom ili je osjećaj krivnje bio sugeriran pomoću suptilnih signala iz okoline; poput onih koje prenose mediji, ljudi koje slabo poznaje, odgoj, religija i sl. S obzirom na autoričin tadašnji negativan odnos prema sebi, sasvim je logično da je gotovo svaku tuđu reakciju doživljavala kao napad ili, metaforički rečeno, kamenovanje.

Nakon osam mjeseci, kada je autorica završnog rada već bila u stanju duboke depresije kombiniranom s deluzivnim idejama nastalima zbog zaboravljanja informacija koje je usvojila na početku 2021. godine, s jednog je gradilišta otuđila 85 kamenova i na svaki ispisala po jednu rečenicu kao ispis greške, kako bi se konačno suočila s vlastitim osjećajem krivnje. Nadalje je uočila da je još uvijek pod utjecajem strogog katoličkog odgoja, pošto je uvidjela da su greške koje je ispisala bile formirane u kontekstu kršenja katoličkih zapovjedi (npr. "spominjala sam Božje ime uzalud"¹, "nisam svetkovala Dan Gospodnji" i sl.) što je i dalje bilo tek djelomično suočavanje sa osobnim greškama/grijevima. Nakon konzultacija s profesorom i mentorom Vedranom Perkovom, ali i uslijed određenih životnih situacija, autorica se odlučila na iskreno priznavanje pogrešaka, ali izvan svakog religijskog obrasca, još uvijek nesigurna u vlastitu vrijednost.

Fokus ovog rada je proistekao iz poticaja i želje za na objektivnim sagledavanjem ljudskih postupaka - akcije i reakcije mogu biti produkt nezdravog odnosa prema sebi i drugima i tako izazivati osjećaj krivnje, koji se može iskoristiti u svrhu spoznaje o naravi osude – dobronamjerna ponašanja se mogu interpretirati kao zlonamjerna, i suprotno.

¹ "Izlazak 20, 2-17; Ponovljeni zakon 5, 6-21", u: Biblija.ks.hr. Dostupno na: <https://biblija.ks.hr/> (Pristupljeno 9.9.2022.).

2. Ispovijed

Rad "Ispovijed" je metafora autoričinog preispitivanja vlastitih postupaka, njezin osobni doživljaj samoosuđivanja u kolaboraciji s okolinom, doživljaj koji je u radu materijaliziran i vizualiziran u fizičkom obliku.

Rad se sastoji se od osamedeset i pet kamenova promjera otprilike 15cm, što odgovara dimenziji kamenova namjenjenih kamenovanju. Svaki kamen obojen je bijelim akrilikom što aludira na čistoću u smislu bezgrešnosti te je na šesnaest komada ručno, crnim akrilikom, ispisana po jedna izjava zbog koja otkriva zbog čega se autorica osjeća krivom. Šezdeset i devet kamenova ostavljeno je bez natpisa u svrhu opisivanja situacija u kojima autorica smatra da nikome nije nanijela štetu, a ipak se tako osjećala, točnije: imala potrebu "biti kamenovana".

Instalacija je namjenjena izlaganju izravno na podu, priikom čega bi kamenje trebalo biti složeno na hrpi. Izjave koje autorica smatra štetnijim greškama postavljaju se skrivenije u hrpi, dok su one koje autorica ne smatra pretjerano štetnima, smještene na samom vrhu instalacije. Također, štetnije izjave ispisane su na većim kamenovima dok su one manje štetne ispisane na kamenju manjih dimenzija.

2.1. Cilj i koncept rada

Cilj rada "Ispovijed" je, prije svega, priznavanje vlastitih pogrešaka kako bi se autorica oslobodila osjećaja krivnje. Suprotno istoimenom katoličkom sakramentu, koji u postupku za oprost od grijeha zahtijeva zadane molitve od strane svećenika, autorica je odlučila oprostiti samoj sebi tako što je najprije priznala vlastite grijeha te ih potom usporedila s osobnim uvjerenjima o ispravnom i pogrešnom, baziranima na životnim prioritetima i iskustvima. Shodno tomu, isključila je strogi katolički odgoj u kojem je odrasla kako bi precizno analizirala što je uistinu učinila na štetu sebi ili drugima. Konačna analiza grešaka odvila se nakon što je autorica poradila na liječenju depresije koja ju je sputavala u objektivnom razmišljanju i samovrednovanju. Sam naslov rada – Ispovijed – sadrži i kritiku katoličkog postupka suočavanja s vlastitim pogreškama, koji ni u jednom dijelu ne podrazumijeva analiziranje pogrešaka pojedinca već nudi instant-rješenje: svećenik daje zadatak vjerniku da izmoli određene molitve nakon što vjernik obeća da neće više grijehiti. Čitav postupak katoličke ispovijedi ne podrazumijeva razvoj vlastitih vrijednosti

pojedince i preispitivanje zašto je greška učinjena, već se vjernik oslanja na religijske zakone

postavljene od strane Crkve. Na taj se način se osjeća krivim zbog postupaka koji mu u stvari možda i ne nanose štetu. Ipak, katoliku su zakoni Crkve prioritet, što je usporedivo sa situacijom u kojoj se autorica nalazila: njezini su prioriteti bili tuđe mišljenje povrh vlastitog.

Osim što je rad autorici poslužio kao "okidač" za rad na osobnom razvoju, javno priznavanje vlastitih pogrešaka podrazumijeva izlazak iz zone ugone (što je, logično, bilo teško i neugodno za osobu s niskom razinom samopoštovanja), a sve u svrhu ukazivanja promatraču na to da nije on/ona jedini koji, naprimjer, ne raspolaže dobro novcem, puši previše trave ili previše mašta.

Tijekom postupaka koje autorica smatra pogrešnima, a dok ih još nije ispisala na kamenju, osjećaj srama bio je intenzivniji nego osjećaj krivnje upravo zbog katoličkog odgoja koji nameće ispovjednu tajnu. U cilju oslobađanja od srama, autorica i jest eksponirala vlastite greške podijelivši ih s drugima, dajući im na volju da ispisano kamenje po svom nahođenju iskoriste bilo u svrhu "kamenovanja", bilo za pružanje podrške autorici ili, pak, podrške samome sebi, što točnije rečeno znači: da porade na blokadi koju izaziva sram.

2.2. Proces rada

Autorica je, kako je već spomenuto, odgajana u strogom katoličkom okruženju. U njezinom djetinjstvu i tinejdžerstvu također su bili prisutni i mediji poput časopisa i TV programa za mlade koji nerijetko promiču pretjerano seksualiziranje tinejdžera, posesivne i natjecateljske odnose među prijateljima, opsjednutost fizičkim izgledom, vrednovanje osobe prema količini novca kojeg posjeduje, a ponajviše od svega se promiče inferiorni položaj žene u odnosu na muškarca, posebice u ljubavnim vezama. Uzmemo li za primjer situacije iz popularnih TV serija za mlade uočavamo da se radnja odvija prema klišejima. Tako npr. djevojke pri odabiru odjeće najprije pitaju hoće li se svidjeti muškarcu za kojeg su zainteresirane -kao npr. u serijama *Beverly Hills 90210*, *Gossip Girl* ili *One Tree Hill* -koje je autorica pratila u dobi od otprilike od 13 do 15 godina, ili je svakoj junakinji cilj udati se za princa kao u bajkama braće Grimm koje je autorica slušala kao malo dijete. Dosta od navedenih i rano apsorbiranih klišeja rezultiralo je izvjesnim oblikom potisnutog poistovjećivanja s fiktivnim junakinjama koje su submisivne, "plitke" i negativne za okolinu. Zavodljiv način prezentiranja takvih junakinja - premda to podrazumijeva izjednačavanje

toksičnog sa zabavnim, imućnosti s vrijednostima i ovisnost s bajkovitim - naveo je autoricu na ponašanje slično spomenutim junakinjama i u odraslijoj dobi, iako je (u teoriji) znala da ne teži takvom ponašanju, pa čak ni ne prati takve sadržaje.

Suprotno medijima namjenjenim mladima, neki od primjera katoličkog nauka a, zalažu se za jednakost svih ljudi pred Bogom² bez obzira na njihovo bogatstvo ili izgled. Isto tako, prema kršćanskim uvjerenjima ne bi trebalo činiti drugima ono što pojedinac ne želi da se čini njemu. TV programima za tinejdžere, bajkama braće Grimm i katoličkom nauku zajedničko je jedno: žena je u inferiornom položaju u odnosu na muškarca. U katoličkoj Crkvi ženama nije dozvoljeno obavljati službu svete mise, davati sakramente niti se nalaziti u bilo kakvoj funkciji koja je bi bila ravnopravna s funkcijama na muškaraca.

Iako je razmišljanje o radu započelo u siječnju 2021., kada je autorica imala 23 godine i bila uvjerenjena da njena ponašanja nisu nimalo slična protagonistima navedenih TV i književnih sadržaja niti da slijede pravila Crkve, ipak je osjećala krivnju zbog nekih svojih postupaka. S obzirom na to da nikako nije uspijevala skupiti hrabrost i priznati samoj sebi da se ponaša štetno za sebe i okolinu, intenzivirali su se nezdravi odnosi s drugim ljudima, izbjegavanje obaveza, nesavjesno trošenje novca i, naposljetku, osjećaj krivice. U situacijama kao što su komentiranje drugih osoba i događaja autorica je isticala isključivo negativne aspekte, a duboko u sebi znala je da su razlog tomu njeni poljuljani prioriteti/sustav vrijednosti: htjela je biti neovisna žena uspješna u svojoj struci, osoba koja gradi zdrave odnose s drugim ljudima - a ponašala se upravo suprotno.

Kao što obično biva u nezdravim odnosima, autorica je doživjela i nekolicinu sukoba s prijateljima i poznanicima prilikom kojih bi sebe najprije stavljala u ulogu žrtve, a potom krivca. Pošto je previše intenzivno proživljavala te situacije i bila jako zaboravljiva zbog konzumiranja marihuane, vremenom se našla u stanju deluzivnog razmišljanja, otuđila se od okoline te zanemarila vlastito zdravlje.

Prvu verziju rada, u kolovozu 2021., autorica je izvela tako što je svoje grijehe ispisala na kamenje u ulozi pripadnice katoličke vjeroispovjesti iz razloga što još uvijek nije imala hrabrosti priznati greške prema vlastitim određenjima vrijednosti i nahođenju. Kasnije, kada je postala krajnje opterećena toksičnim odnosima, poslovnim neuspjehom i svim ostalim štetnim ponašanjima, postepeno je počela raditi na ciljevima koje uistinu želi ostvariti: neovisnost, uspjeh u poslu i zdravi međuljudski odnosi. Shvatila je da je jedini način otklanjanja barijere koju uzrokuju krivnja i sram iskreno priznanje svih radnji koje joj izazivaju negativne osjećaje te eksponiranje istih u javnosti.

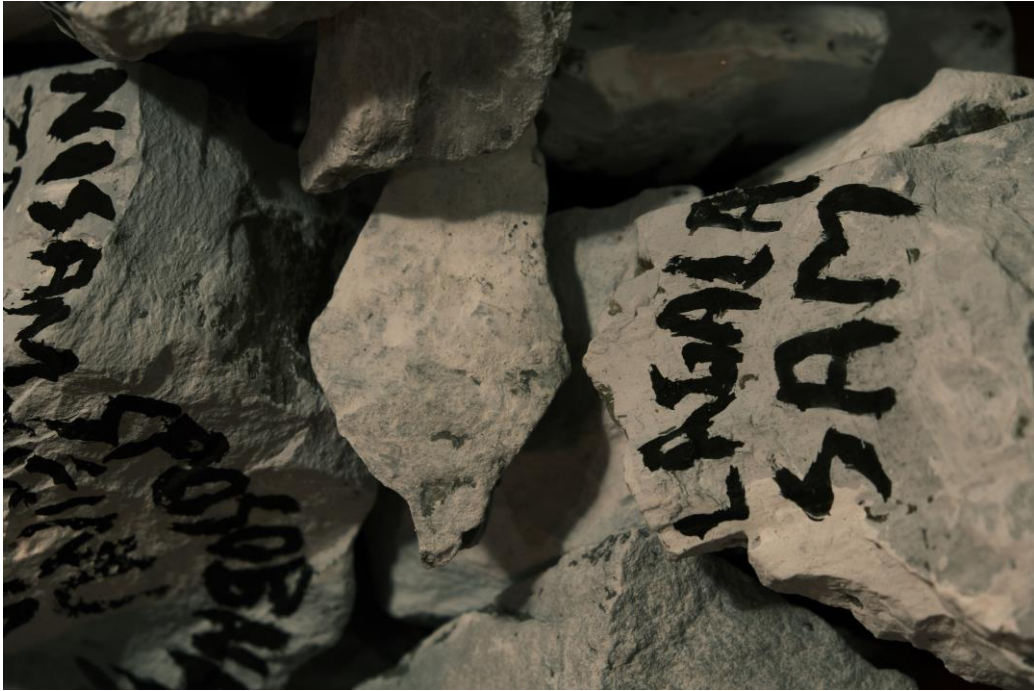
² Ibid.

Slika 1. Jelena Tucak, Ispovijed, akrilik i kamen, 2022. 85kom, cca Ø15cm, , Ninska 20, Split, Hrvatska

Slika 2. Jelena Tucak, Ispovijed, akrilik i kamen, 2022. 85kom, cca Ø15cm, , Ninska 20, Split, Hrvatska

Slika 3. Jelena Tucak, Ispovijed, akrilik i kamen, 2022. 85kom, cca Ø15cm, , Ninska 20, Split, Hrvatska

3. Tema grijeha i greške u umjetnosti

U umjetnosti, grijeh i greška često su korištene teme. Posve je očekivano da se na autoričino istraživanje pojma grijeha nadovezalo i istraživanje pojma greške. Stoga se u ovom završnom radu autorica fokusirala na poveznicu između tih dviju tema, koristeći motiv kamenja koje je svevremensko u kombinaciji s ispisanim izjavama proizašlim iz introspekcije u razdoblju od zadnjih dvadeset mjeseci. Prema hrvatskom jezičnom portalu, definicija greške je "ono što se učini protiv plana ili drugačije nego što valja; neispravan postupak (ljudska greška; potkrala se greška)", dok za grijeh stoji sljedeće: "čin kojim se krši zapovijed ili propis" ili "neispravan postupak prema onome što se očekuje".

3.1. Grijeh u umjetnosti

Primjer grijeha kao biblijske teme u slikarstvu renesanse ima mnogo, no jedna od važnih referenci za ovaj završni rad je "Stol sa sedam smrtnih grijeha i četiri posljednje stvari", slika koju je Hieronymus Bosch izradio oko 1500 g. Na pojedinim djelovima slike se nalaze četiri kružnice manjih dimenzija unutar kojih su prikazi sedam smrtnih grijeha za koje Bosch nije koristio alegorije, već motive iz svakodnevnog života, na što se autorica i referirala: iz vlastitog svakodnevnog života je iščitala grijehe, učinivši ih osobnom temom te ih na taj način udaljila iz konteksta bilo kakve religije. U središtu velikog kruga, za koji se kaže da predstavlja Božje oko na Boschovoj slici je zjenica. Ispod ove slike nalazi se latinski natpis "Videte, videte, Dominus videt" ("Pazi, čuvaj se, Gospodin vidi")³. Iznad i ispod središnje slike natpis je na latinskom jeziku iz Ponovljenog zakona 32:28–29⁴, koji glasi "Jer oni su narod bez savjeta, niti u njima ima razumijevanja"⁵, gore, i "O da su oni bili mudri, da su to razumjeli i da će razmotriti svoj potonji kraj!"⁶ ispod toga.

Uzme li se u obzir da autoričin rad, za razliku od Boschovog⁷, grijeh oslobađa vezanosti za religiju, on automatski oslobađa i pojam samog Boga od religije: ako je pojedinac (u ovom

³ Ibid.

⁴ Ibid

⁵ Ibid

⁶ Ibid.

⁷ "Sedam smrtnih grijeha i četiri posljednje stvari", Upwiki.one. Dostupno na: https://hr.upwiki.one/wiki/The_Seven_Deadly_Sins_and_the_Four_Last_Things (Pristupljeno 9.9.2022.).

slučaju autorica) lik koji postavlja zakone, onda se on djelomično stavlja u ulogu Boga, kojeg se u kontekstu rada "Ispovijed" ne treba čuvati i paziti jer on sve vidi, već prihvaćati i njegovu grešnu prirodu. Neale Donald Walsch, u knjizi "Razgovori s Bogom" - djelu koje citira fiktivni razgovor između Neala i Boga - navodi da je Bog rekao sljedeće:

" Religionisti bi željeli da vi vjerujete kako sam vas Ja stvorio manjima od onoga Tko Sam Ja.

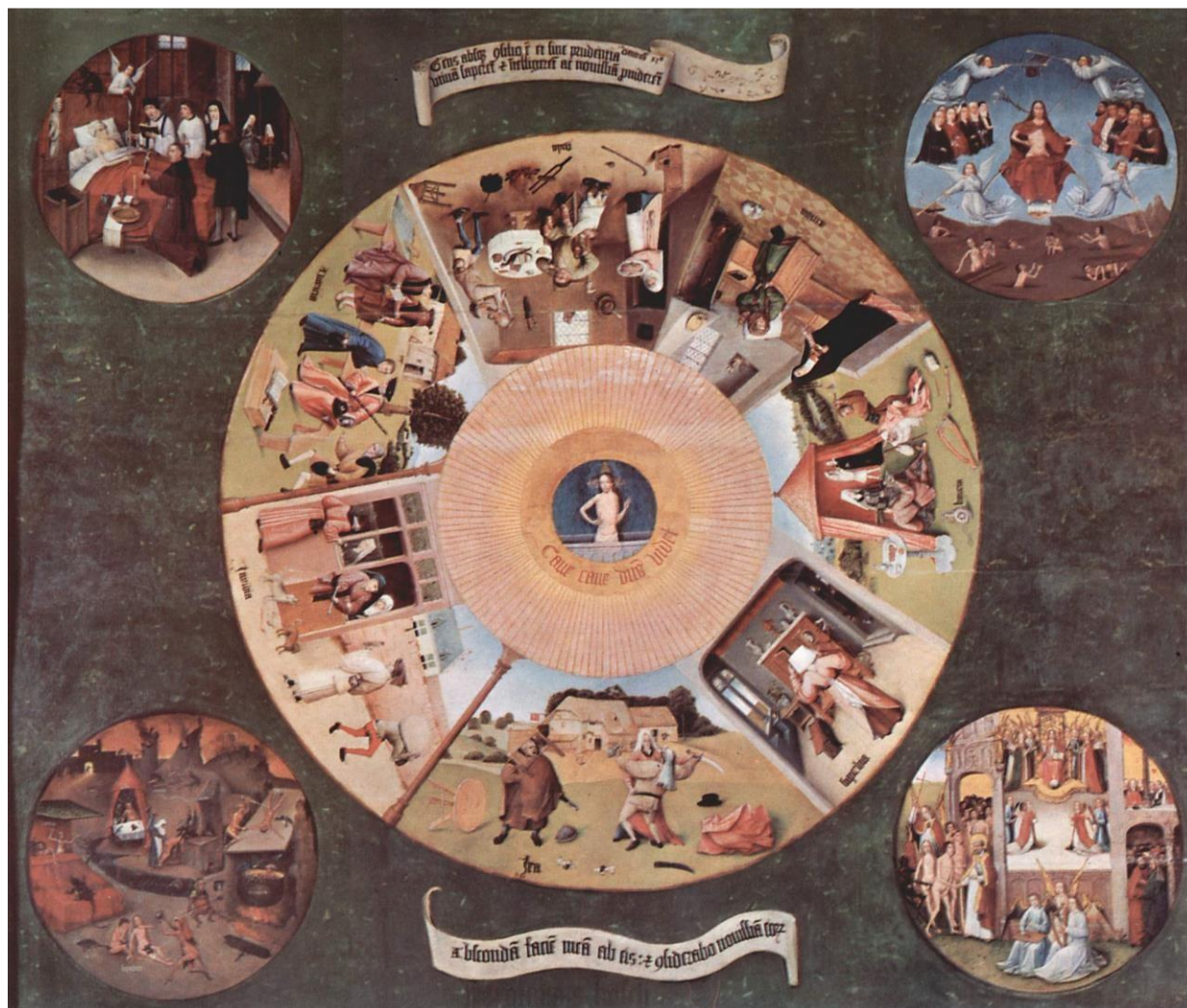
Kako biste vi imali priliku postati Tko Sam Ja, postupajući protivno svim očekivanjima - i, dodao bih, protivno svim prirodnim sklonostima koje sam vam trebao dati.

Među tzv. sklonostima je i sklonost ka grijehu. Učili su vas da ste rođeni u grijehu, da ćete umrijeti u grijehu i da je griješiti u vašoj prirodi."⁸

Bez obzira na to što Walsch tvrdi da su ljudi stvoreni od Boga, dok je autoričin stav da su ljudi Božji dio, u oba navoda je jasno da su i Bog i čovjek grešni.

⁸ Neale Donald Walsch, Razgovori s Bogom, prev. Marinka Boljkovac, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, 1999., str. 119.

Bosch, u spomenutoj slici, navodi i narod koji nema savjeta ni razumjevanja, što dovodi do zaključka da pri formiranju vlastitih zakona, uključivanje tuđeg mišljenja je neizbježno.

Slika 1. Hieronymus Bosch, Stol sa sedam smrtnih grijeha i četiri posljednje stvari, cca 1500. Ulje na drvetu 120 cm × 150 cm (47 in × 59 in), Museo del Prado, Madrid, https://hr.wikipedia.org/wiki/Sedam_smrtnih_grijeha (pristupljeno: 9.9.2022.)

Slika 5. Franz Vvon Stuck, Grieh, ulje na platnu, 1893, 94.5 cm × 59.6 cm, Neue Pinakothek, Munich,<https://victorianweb.org/decadence/painting/vonstuck/paintings/eschrich14.html> (pristupljeno: 9.9.2022)

Slika "Grijev" Franza von Stucka, suosnivača Minhenske secesije, prikazuje figuru djelomično nage žene omotane zmijom. Na tijelu žene a kojoj su zahvaljujući blijedo-žutom svijetlom inkarnatu najistaknutiji bokovi i veći dio grudi, čineći kontrast sa njenim licem u sjeni i mrkim tijelom zmije, što sve skupa ističe ženinu senzualnost u smislu grešnosti jer Franz von Stuck prikazuje Mariju Magdalenu⁹, kršćanski sinonim za grešnicu. Pošto je autorica kao polazište svog rada koristila prispodobu o Isusu i Mariji Magdaleni te se njen rad sastoji od kamenja u funkciji metafore kamenovanja, ona sebe stavlja u ulogu Marije Magdalene suvremenog doba i samim tim dodjeljuje ulogu i promatraču: po svojoj volji on može izabrati hoće li biti Isus ili farizeji i pismoznanci.

⁹ "Pleasure and Pain: The Dual Aspects of Sin", *Victorianweb.org*. Dostupno na:
<https://victorianweb.org/decadence/painting/vonstuck/paintings/eschrich14.html> (Pristupljeno 9.9.2022.)

Slika 6. Andy Warhol, Repent and sin no more, akrilik i sitotisk na platnu, 1985-1986
2kom 2034 × 1781 × 33 mm, ARTIST ROOMS Tate and National Galleries of Scotland,
http://www.artnet.com/artists/andy-warhol/repent-and-sin-no-more-wNwHZT_1hUWeFaA94KVtRQ2
(Pristupljeno 9.9.2022)

Obrati li se pozornost na suvremene radove u umjetnosti, neizbježno je spomenuti rad "Repent and sin no more" Andyja Warhola, sitotiske izvedene pred kraj njegovog života, s izvornim materijalom preuzetim iz vjerskih oglasa i pamfleta. "Tijekom istaknute i plodne karijere"¹⁰, piše na stranicama Museum of Andy Warhol povodom izložbe "Revelation" (2020) posvećene umjetnikovu odnosu s religijom. U nastavku stoji: "Andy Warhol je slikao vjerske teme i prakticirao svoju religijsku vjeru. Ipak, u povijesti moderne američke umjetnosti 20. stoljeća religija je uglavnom isključena. Warhol je možda bio dvostruko isključen, kao homoseksualac i kršćanin koji vjeruje, čiji je identitet u svijetu umjetnosti i u američkom društvu bio kompliciran zbog tih identiteta".¹¹ Rastrgana između tradicionalnih kršćanskih zakona, tuđeg mišljenja i vrijednosti koje promiče pop-kultura, autorica je, inspirirana Warholovim pristupom, iskoristila situacije iz vremena u kojem živi u cilju usporedbe aktualnih vrijednosti i onih koje zagovaraju religije stare više od dvije tisuće godina.

3.2. Greška u umjetnosti

Davor Matičević ustvrdio je u predgovoru izložbe Gorkog Žuvela u zagrebačkoj Galeriji suvremene umjetnosti 1976. godine: „Nastojeći da postigne sudjelovanje publike u osnovnoj tematici izložbe – u bilježenju fenomena pogreške – Gorki Žuvela razaslao je galerijskoj publici više od tisuću pisama kojima je pozivao da svatko kao svoj prilog navede pogrešku iz svoje okoline i prema svom shvaćanju. Težeći za spontanošću, to je pismo napisano svakodnevnim govornim jezikom, dijelom čak i dijalektom, s namjerno neispravljenim pogreškama u prijepisu, i sl.“¹²

Kasnije u istom tekstu je Matičević ustvrdio da greške, upućujući na svoju neminovnost, u stvari upućuju na dijalog, dovode činjenice u preispitivanje, stvaraju tenziju. Kao pripadnik prve generacije „Nove umjetničke prakse“ (1966. – 1978.), Žuvela je često svoje uporište nalazio u potencijalu riječi.

Po uzoru na Žuvelu¹³, poticaj definiranju pojma greške za autoricu osobno bile su upravo riječi, verbaliziranje učinjenog. Kako se radi o javnom izlaganju osobnih iskustava,

¹⁰ "Revelation: A Conversation on Andy Warhol and Religion", Warhol.org. Dostupno na: <https://www.warhol.org/events/revelation-a-conversation-on-andy-warhol-and-religion/> (Pristupljeno 9.9.2022.).

¹¹ Ibid.

¹² "Gorki Žuvela: 'Ne treba konačno, ništa, dokazivati'", Arteist.hr., Dostupno na: <https://arteist.hr/gorki-zuvela-in-memoriyam/> (Pristupljeno 9.9.2022.).

¹³ Ibid.

pojava dijaloga je neizbježna, baš kao i preispitivanje činjenica i stvaranje tenzija.

3.3. Hybris

„U grčkoj filozofiji ljudska su bića dio reda nazvanog *kosmos*. U tom poretku nema mjesta za oštru razliku između ljudskog i božanskog, prirode i duše, biologije ili kulture. Međutim, to je poredak u kojem se ljudska bića prepoznaju kao različita od božanskog: ljudi su ograničeni, nisu besmrtni ili sveprisutni poput bogova, oni su obrnuti: konačni i kvarljivi.

Imajući Posjedovanje svijesti o besmrtnosti, pretpostavlja postojanje svijesti o vlastitim granicama, a postoji i mogućnost prijestupa. Problem je u tome što je prijestup znak nepoznavanja granica (iako ne uvijek!) i vlastitog stanja čovjeka, što znači biti izjednačen sa stanjem statusom bogova kroz narcisoidni ego.

Hybris je riječ s kojom je taj ego predstavljen: to je stanje odsutnosti umjerenosti, koja je ujedno i stanje najvećeg prijestupa, u koje niti jedno ljudsko biće ne smije pasti. Dužnost ljudi, suprotno ovome, je "spoznati sebe", što znači znati vlastite granice, izbjeći ekscese i sačuvati umjerenost.

Hybris je stanje koje se razbija s homogenošću, narušava poredak kozmosa i društveni poredak."¹⁴
– stoji na Internet portalu Sainte Anastasie.

Autorica se, očigledno, u procesu nastajanja rada, borila sa stanjem hybrisa, premda o tom pojmu ništa nije znala. Zanemarivanje obaveza koje uključuju proširivanje znanja te ignoriranje informacija koje joj nisu zanimljive ili joj sugeriraju da radi nešto što joj šteti autorica je u svom ponašanju zanemarivala i potiskivala, a upravo to je upotpunilo njeno stanje ekstremne neumjerenosti.

¹⁴ "Što je hybris prema grčkoj filozofiji?", Sainte-anastasie.org. Dostupno na: <https://hr.sainte-anastasie.org/articles/cultura/qu-es-la-hibris-segn-la-filosofa-griega.html> (Pristupljeno 9.9.2022.).

4. Zaključak

Nakon godinu i osam mjeseci samodestruktivnog ponašanja – postavljanja sebe u uloge krivca ili žrtve, pasivno-agresivnih odnosa s prijateljima i poznanicima, impulzivnog trošenja novca, zanemarivanja prioriteta povrh u korist situacija koje joj omogućuju trenutno zadovoljstvo – autorica je došla do zaključka da se sve što joj je ikada prouzrokovalo osjećaj krivnje i rezultiralo štetom, svodi na činjenicu da je od svega najštetnije shvaćati vlastite greške suviše teškima ili nepopravljivima. Kada je verbalizirala postupke iz posljednjih dvadeset mjeseci i potom razmislila na koje je sve načine oštetila sebe i druge, te se naposljetku i oslobodila osjećaja krivice, shvatila je da su upravo prioriteti jedino što bi trebalo biti važno u njenom životu ili točnije rečeno: najviši važniji prioritet za autoricu je uspjeh u karijeri.

Naravno da posvećenost stvaranju umjetničkog rada zahtijeva žrtvovanje, emocionalno, zdravstveno i materijalno, ali uzme li se u obzir da je autorica žrtvovala vlastite pogrešne prioritete u korist novospoznatih prioriteta, lako je zaključiti da je nakon izvedbe ovog rada postigla onu uravnoteženost koju na početku 2021. godine nije mogla ispravno ni imenovati. Svjesna da svaki pojedinac drugačije doživljava svijet u kojem živi, shodno tome se i prioriteti svakog pojedinca se razlikuju, autorica ovim radom ističe činjenicu da štetna i neuravnotežena ponašanja mogu biti u službi učenja i osvještavanja ukoliko pojedinac odluči prihvatiti takav otvoren i dinamičan pristup. Da bi pojedinac ostvario želju za učenjem iz vlastitih pogrešaka, potrebna mu je hrabrost bez koje se ne može suočiti s vlastitim ponašanjima. Opasnost koja prijete nakon priznavanja i pokajanja može biti osuđivanje i nedostatak oprost od strane okoline, ali ako pojedinac ima hrabrost i prihvaća sebe kao nesavršenu osobu, okolina ga ne bi trebala sputavati u učenju.

Vrijednost ovog završnog rada u odnosu na promatrača je neskriveno nastojanje autorice da promatraču pruži primjer hrabrosti, ili drugačije rečeno:, ako je autorica sebe mogla dovesti u kobne situacije i na kraju ih eksponirati u ovoj formi, a sve to u svrhu učenja, zašto i promatrač ne bi mogao uraditi isto?

5. Izvori

"Gorki Žuvela: 'Ne treba konačno, ništa dokazivati'", *Arteist.hr*. Dostupno na: <https://arteist.hr/gorki-zuvela-in-memorial/> (Pristupljeno 9.9.2022.).

"Izlazak 20, 2-17; Ponovljeni zakon 5, 6-21", *Biblija.ks.hr*. Dostupno na: <https://biblija.ks.hr/> (Pristupljeno 9.9.2022.).

"Pleasure and Pain: The Dual Aspects of Sin", *Victorianweb.org*. Dostupno na: <https://victorianweb.org/decadence/painting/vonstuck/paintings/eschrich14.html> (Pristupljeno 9.9.2022.).

"Revelation: A Conversation on Andy Warhol and Religion", *Warhol.org*. Dostupno na: <https://www.warhol.org/events/revelation-a-conversation-on-andy-warhol-and-religion/> (Pristupljeno 9.9.2022.).

Neale Donald Walsch, *Razgovori s Bogom*, prev. Marinka Boljkovac, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, 1999., str. 119.

"Sedam smrtnih grijeha i četiri posljednje stvari", *Upwiki.one*. Dostupno na: https://hr.upwiki.one/wiki/The_Seven_Deadly_Sins_and_the_Four_Last_Things (Pristupljeno 9.9.2022.).

"Što je hybris prema grčkoj filozofiji?", *Sainte-anastasio.org*. Dostupno na: <https://hr.sainte-anastasio.org/articles/cultura/qu-es-la-hibris-segn-la-filosofa-griega.html> (Pristupljeno 9.9.2022.).

3.4. Popis slikovnih materijala

Slika 1. Jelena Tucak, Ispovijed.....	5
Slika 2. Jelena Tucak, Ispovijed.....	5
Slika 3. Jelena Tucak, Ispovijed.....	6
Slika 4. Hieronimous Bosch, Stol sa sedam smrtnih grijeha i četiri posljednje stvari	7
Slika 5. Franz Von Stuck, Grijeh, ulje na platnu	8
Slika 6 Andy Warhol, Repent and sin no more	9